

Deres referanse
201105936 ES
KES/IHO/bj

Vår referanse
SB/MJ 2012

Dato
Fredag 2.mars 2012

Høringsuttalelse fra Politijuristene til NOU 2011:13 Når sant skal skrives

«Når det gjelder XX svarte lagretten nei på skyldspørsmålet. Det ble (jf. rettsboken) da meddelt han at det ville bli avsagt frifinnende dom. ... Frifinnelsen av XX tilhører gruppen ”totalt uforståelige frifinnelser”, men det er ingen reelle muligheter til å anvende rettsmidler, slik at jeg kan ikke annet enn å tilrå at dommen godtas.»

Slik kan en oppgitt statsadvokat uttale seg i oversendelse til Riksadvokaten. Uten en nærmere begrunnelse, blir han – og politiets etterforskere – henvist til å spekulere i årsaken til frifinnelsen. I den aktuelle saken hadde tiltalte blitt domfelt i tingretten, med en godt sammenhengende begrunnelse. Var det en dårlig aktor på saken? Misforsto juryen presentasjonen av bevis? Var bevisene ikke gode nok? Syntes de synd på han, satt opp mot den medtaltalte «hovedmannen», og lot dette prege konklusjonen de trakk? La de til grunn en for streng bevisregel? Hvor mange av jurymedlemmene ville dømme tiltalte?

Ressursbruk og alvorlighetsgrad

Juryordningen er idag forbeholdt et lite knippe svært alvorlige saker. Slike saker etterforskes gjennomgående av de dyktigste etterforskerne, ledet av erfarne og dyktige påtalejurister, tiltale utfordret av statsadvokat og/eller Riksadvokat. I tingretten behandles de av en rett satt med en embetsdommer, og tilsvarende i lagmannsretten. På grunn av sakstypenes alvorlighetsgrad er det dermed satt inn store ressurser for å etterforske – til gunst og ugunst – for den/de som blir siktet eller tiltalt. Og det er stilt klare kompetansekrav til hvem som kan iretteføre og behandle slike saker, som et ytterligere rettssikkerhetstiltak. Og i møte med at samfunnet legger inn så mye ressurser, er juryen begrenset til å svare ja eller nei på skyldspørsmålet, uten noen nærmere begrunnelse. Hadde forholdet dreid seg om tyveri, ville de berørte ha fått en begrunnelse knyttet til bevisvurderingen. Vi får ikke vite om det er tvil omkring fakta eller skyldkrav som er utslagsgivende ved en frifinnelse.

Anonymitet

NOU 2011:13 kap 8 gir et forbilledlig sammendrag av de mange viktige hensyn som gjør seg gjeldende omkring valg av rettens sammensetning. Det er likevel påfallende i hvor liten grad juryens anonyme stemmegivning blir utfordret i møte med alle de øvrige rettssikkerhetsgarantier som oppstilles for alle andre straffesaker. Det blir et misforhold at de mindre alvorlige sakene skal undergis nitidige kvalitetskrav, for å kunne bli etterprøvd om nødvendig helt til Høyesterett.

Mens for de alvorligste sakene, så opphører disse kvalitetskravene langt på vei – i ankeinstansen. Dersom det er så belastende å uttrykke sin mening omkring slike saker, mangler det saklige grunner for at ikke den samme ordningen måtte få tilsvarende plass i førsteinstans. Det gis ingen reelle grunner for at samfunnet i møte med de mest alvorlige sakene, skal fravike alle de øvrige rettssikkerhetsgarantier som øvrige prosessregler er ment å ivareta. Her ligger den største svakheten ved utredningen, og tilsvarende for jury-fraksjonen.

Begrunnelsens betydning for politi og påtalemyndighet

Det fremkommer klart i kap 8 at lekmannsinnslaget er et viktig bidrag til å sikre tilliten til domstolene og deres myndighetsutøvelse. Samtidig er strafferetten bygget på det prinsippet at domstolen kun trer i funksjon når det er utferdiget tiltale fra påtalemyndighetens side. Politi og påtalemyndighet er i liten grad sett på som part i utredning, men det er vårt syn at også vi – på linje med de direkte og indirekte berørte, foruten samfunnet ellers – har stor nytte av de begrunnelser som måtte gis, *spesielt* i saker der tiltalte blir frifunnet.

Anklageprinsippet bygger også på at politi og påtalemyndighet utøver sin myndighet med tilstrekkelig kontakt med publikums rettsfølelse og forståelse av bevisene. På samme måte som det er en uttalt frykt for at fagdommere kan bli «vanetenkende», kan det være fare for at politi og påtalemyndighet rammes av holdninger knyttet til «the usual suspects». Et samfunn der tilliten til politiets evne til å etterforske og oppklare alvorlige straffesaker svekkes, er ingen ønsket utvikling.

En begrunnet frifinnelse vil overfor politi og påtalemyndighet ha en svært viktig element av tilbakemelding på våre holdninger og vurderinger. I saker uten personlig fornærmet (typisk grov narkotikaforbrytelse) kan fraværet av begrunnelse til nøds passere. Men i saker med en fornærmet/pårørende, vil begrunnelsen – enten for skyld eller for frifinnelse – kunne ha stor verdi både for den tiltalte, for fornærmede og for andre som ble berørt av hendelsen. Et eksempel er den såkalte «fetteren»/Birgitte Tengs-saken, som ble domfelt med begrunnelse i tingretten, og som ble frifunnet – uten begrunnelse – av juryen. Dersom juryen mente at han var uskyldig i betydning *ikke hadde gjort det*, ville det ha vært et svært viktig bidrag til å avslutte saken for alle berørte. Dersom juryen mente at bevisene ikke var tilstrekkelige, så er det også et utsagn som har verdi – da kan politiet bl.a. vurdere om de vil igangsette videre etterforskning, andre kan for egen del gjøre seg opp en mening som bygger på åpen informasjon, og ikke spekulasjoner.

Et lite eksempel for å illustrere hva det vil si å få nei uten begrunnelse: Ofte vil tiltalte ha vært holdt i varetekt i en periode på opp mot to år, før denne avgjørelsen kommer. For politiet innebærer det at vi har brukt store ressurser på å holde vedkommende fengslet, Kriminalomsorgen har måttet avgi varetektsplass over like lang tid (og som er et knapphetsgode), og en person har vært holdt ufri like lenge. For påtaleansvarlig vil det være et element av etisk karakter her, for når den man mente var skyldig blir frifunnet for anklagen, så kommer også en runde i tanken - og gjerne på seksjonen også - hva var det vi ikke var oppmerksom på?

Forhåpentligvis vil dette utdype at vi som påtalemyndighet (og politi) - som har hatt ansvaret for at vedkommende har blitt holdt ufri så lenge - har et stort behov for å få vite hva som ledet til frifinnelsen. Både for å lære, og for å legge saken bak seg og for å akseptere at det fantes et troverdig alternativ til vår vurdering.

Hvilken ordning skal man velge?

Forslagene for den moderniserte juryen gir en egentlig innrømmelse av at juryens tid som sentral institusjon er forbi, for godt. Man vil bare av tradisjonsbundne grunner ikke fjerne juryen – enda.

Faren for overkjøring fra fagdommerens side er ikke større enn hva som vil være tilfelle internt i en jury. Men hva som skjer under juryens rådslaging får vi ikke vite noe om, og dermed svekkes muligheten for å se hva som blir uttrykt. En fagdommer må redegjøre i skrift sin vurdering, og skal tåle dagens lys. En slik løsning blir «et plaster oppå plasket». Dersom juryen består, må den som før få gi sin kjennelse uten begrunnelse.

Politijuristene går inn for at lagmannsretten settes som meddomsrett, med to fagdommere og fem lekdommere. Her skjer rådslagingen i fellesskap, og ikke i to lukkede rom som juryfraksjonen legger opp til, og det forfattes så en begrunnet dom. Juryfraksjonens ordning fremstår litt som at lekdommerene intervjues/går opp til eksamen, og det ligger en viss fare for at fagdommeren som skriver ut dommen, formulerer *sin* oppfatning av juryens meddelte begrunnelse på en måte som avviker noe fra det juryen ønsket å formidle.

En meddomsrett-ordning vil også føre til at ordningen med tilsidesettelse av kjennelser blir avskaffet. Dersom meddomsretten har lagt til grunn et uriktig grunnlag – rettslig – så kan partene anke dette til Høyesterett. Med dagens ordning må Høyesterett – i saker hvor tiltalte er frifunnet med begrunnelse i tingrette og domfelt uten begrunnelse i lagmannsretten – langt på vei konstruere en vurdering av hva som er tatt hensyn til i juryen. Ved å fjerne adgangen for fagdommerne til å tilsidesette lekdommernes bevisvurdering slik den kommer til uttrykk i kjennelsen om skyldspørsmålet, fjernes dessuten en ordning som kan gi grobunn for mistillit til fagdommerne som aktører.

Politijuristene slutter seg videre til de vurderinger og begrunnelse som er gitt i NOU 2011:13 av meddomsrett-fraksjonen.

Siling av saker

Det er manglende sammenheng mellom alvoret i saker som under dagens ordning har automatisk ankeadgang, og de som må prøves/siles for å slippe inn til ankebehandling. Om en person er tiltalt for oppbevaring av 60 gram amfetamin blir domfelt, så vil han få 5-6 md fengsel som utgangspunkt. Men strafferammen er fengsel inntil 10 år, og en anke vil da automatisk ha rett til å bli behandlet med jury. Motsatt, i alvorlige familievoldssaker (strl § 219) vil det ikke være uvanlig med straff opp mot 2-3 år fengsel, men her er strafferammen 6 år fengsel, og en anke må prøves/siles av ankeutvalget før den *eventuelt* slipper inn til behandling.

Uavhengig av hva slags ordning lagmannsretten får, fortsatt jury eller meddomsrett, så bør terskelen for «automatisk ankeadgang» justeres. Her ligger nemlig et stort misforhold mht ressursbruken, særlig for de mange narkotikasakene. Der ser vi gjentatte ganger at domfelte anker «strategisk» for å få tiden til å gå, utsette tidspunktet for når han/hun må inn til soning o.l.

Politijuristene vil hevde at forslaget om påstått straff bør følges. I en del saker vil påtalemyndigheten nedlegge påstander som bevisst fraviker det nivå som rettspraksis pt legger til grunn. Da bør ikke straffutmålingen i førsteinstans være til hinder for en videre prøving av

straffenivået. Slike strafforslag vil gjennomgående være nøye gjennomtenkt og drøftet internt i påtalemyndigheten.

Moss, 2. mars 2012

For Politijuristene

Sverre Bromander
Fung. leder

Magnus Jåtun